

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך י, תשי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלשונו של צבי וויסלבסקי ז"ל

תרגומי פתגם

ד"ר צבי וויסלבסקי ז"ל, שבימים אלה מלאה שנה לפטירתו, תרם תרומה גדולה לעיצובו של הסגנון העברי, בפרט בתחום ההגות ומדעי הרוח והחברה. חלק חשוב מתרומתו נתן בתרגומים המרובים, שבהם השכיל להחיות ולהנחיל לנו מטבעות לשון מדברי חז"ל ומספרות ימי-הביניים. בלקט זה לא יובא מתרגומיו הרבים מן המחשבה הפילוסופית והסוציולוגית, אלא רק מספר אוטוביוגראפי של סופר מדברי התחייה הלאומית, הוא הספר "מזכרונות חיי" של שמריהו לוינ. הספר נכתב להזמנת עיתון יידי בארצות-הברית, והמחבר הצטער, שלא עלה בידו לאחר זמן להתגבר על הקושי לחיות ולכתוב מחדש את זיכרונותיו בעברית. נוחם-מה לרוחו מצא בתרגומו הנאמן והמעולה של צבי וויסלבסקי ז"ל, שהצליח לחדור לדרך המחשבה של המחבר ושיווה לזיכרונות צורה עברית נאה ביותר.

בספר משובצים הרבה פתגמים ואמרי חכמה כהערות-אגב למצבי חיים ולמאורעות עולם, ופתגמים אלה בלבושם העברי ראויים הם לכינוס ולשימוש.

נמשלה מלמדות למיתה: מה מיתה אין אדם מאחר אותה לעולם — אף מלמדות כך (ספר ראשון, עמ' 39) — לוינ מקדים: "לשון פתגם יהודי" ומסביר: "רק מי שמכיר יפה את חיהם

של אבותינו ואבות אבותינו — טועם את כל טעם מרירותו של הפתגם הזה, שכן לא נכנס אדם לאומנות זו (כלומר למלמדות), אלא אם כן ננעלו לפניו כל שאר שערי פרנסה.

מן הרמזים המגלים את כל הרזים (עמ' 48) — והמחבר מקדים: "כמאמר הבריות".

ר"ך הוא הלילה, קר ואכזר הוא היום (83) — והמחבר מוסיף הסבר: "בהיר הוא ביותר היום, וכאילו מלחש הוא לאדם: אל תשתטה הרבה!"

המרבה לשאול מקדים להזקין (עמ' 85).

אין הפרנסה שרויה אלא במכירה במזומנים (עמ' 117) — כתבניתם של מאמרי חז"ל כגון "אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין".

לא הרי אמירה כהרי עשייה (119) — מקור הפתגם בידיש: "עס טוט זיך ניט ווי עס רעדט זיך".

מבקרים גדולים וחמורים הם הקטנים (עמ' 126) — והמחבר מוסיף: "לעתים תכופות הם (הילדים הקטנים) תופסים את האמת לפי דרכם: ישר ובלי מחיצה".

קדחת אינה מחלה ופורים אינו חג (127) — מקור הפתגם בידיש.

אין מקשים על דברי סיפור (עמ' 177).

במקום החיים שם המשפט, שם הצדק (עמ' 178) על דרך הכתוב "מקום המשפט שמה הרשע".

מרבה דעת מרבה זקנה (שם); השווה לפתגם שנזכר למעלה "המרבה לשאול מקדים להזקין"; ומצד מטבע הסגנון יעוין בפרקי אבות (ב, ז): "מרבה עצה מרבה תבונה".

גדול כוחו של יצר הרע, כשהוא מתעטף בטלית של
יראה וחסידות (עמ' 215).

מוטב קץ לאחר אימה — מאשר אימה ללא קץ (ספר
שני, מרד הנעורים, תרצ"ז, עמ' 6); מקור הפתגם בניב גרמני:
Besser ein Ende mit Schrecken als ein Schrecken ohne Ende.
לעולם אל תקנו דברים משומשים, ואף אם נראים הם
כחדשים (עמ' 50); ובדומה לכך:
אל תהיו רודפים אחרי "מציאות", שכן סופן של אלה
מפח נפש (15).

כל מצוקה — פילוסופיה של נוחס כרוכה בה (53);
והשווה להלן (עמ' 141):

גלגלתי את המצוקה בצדקה; יסוד המימרות האלה הוא
aus der Not eine Tugend machen; אין בודקים בנביאים (63).
שעה שניתן התרגום ניטל המקור (69).
אין הישן ניתן לעקירה גמורה (71).
נקל לו לאדם לעמוד על רז חברו מאשר על סוד עצמו
(75).

לעולם הווי מחשב את רעיונותיך — הדיבורים והמאמרים
יבואו מאליהם (שם); עצה טובה לנואם ולכותב חיבור או מאמר.
דור דור ותחינותיו, דור דור ובקשותיו (77); על דרך
המאמר: "דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו",
האין חכמים בישראל, ואין גדולים ביהודה? (עמ' 82);
השווה ירמיה (מט, ה): "האין עוד חכמה בתימן"?

רוקדים על כל החתונות (88); מקור הפתגם ביידיש.
גדול כוח של כפיים מכוח של פה ולשון (עמ' 131).
מתוך אמונים לחוה אדם בוגד בעצמו (127).
אין השלבע עומד על נפש הרעב (172); והוא מקדים:
"הדיבור העתיק".

גדול כחו של דם מכוחה של אידיאולוגיה! (עמ' 189);
הדברים נאמרו על יהודי גרמניה, והוא מוסיף הסבר: "עבודה
של דורות מרובים, מפעלה של תולדה עטורת שיבה וחרדה —
אינם ניתנים להימחק ולהיכרת על ידי דיבוריו של דור אחד".
אין אדם אחד עושה שתי שליחויות חשובות... בחיים
(196); השווה: "אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות".

לא הועילה המלחמה — אנו לתפילה (204); השווה לזה
דברי המדרש, שהובאו ברש"י (בראשית לב, ח): "התקין עצמו
לשלושה דברים: לדורון, לתפילה ולמלחמה".
רצונך שייעשה הדבר מיד — כלך לך אל הטרוד ביותר
(206); לויז מקדים: "נתקיים בי מאמר הקדמונים".

ממון? — אין זו אלא שאלה טכנית בלבד (עמ' 200);
מימרה זאת הייתה שגורה בפיו של נחמן סירקין.
יפה זיווג שנעשה לפי חשבון משני הצדדים — מאשר
זיווג שעומד בחציו על האהבה ובחציו על חשבון (עמ' 212).
אין אדם בעולם, שידע את דרכי גורלו (213).
האוהב בפעם הראשונה — משול הוא לאל; בפעם
השנייה — לשוטה (218); מדברי המשורר היינה.
אין החיים מתגלים גילוי כרונולוגי בלבד (219); והוא
מוסיף הסבר: "פעמים אדם קופץ ועובר על זמנו".